

**Протокол № 11 чергового засідання
Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини
Міністерства культури та інформаційної політики України**

21.07.2021

м. Київ

Присутні члени Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини: Бевз М. В. (*онлайн*), Биков І. Ю., Бобровський Т.А. (*онлайн, п. 4*), Голота К.А., Діхтяр Я.Я., Желтовський В.В., Івакін В. Г., Кальницький М.Б., Титова О. М. (*онлайн, пп. 1-3*), Харлан О.В.

Відсутні члени Науково-методичної ради з питань охорони культурної спадщини: Груздо С.М., Гуцуляк Р.Б., Кот С.І., Куделін А. Є., Осиченко Г.О., Цяук Л. І.

Присутні на засіданні (запрошені): Пелехатий Я.О., Дуплавий В.І., Швиденко О.О., Жаворонкова Т.Л., Покотило А. М., Черняк Н.Ф., Вербовецький Ю.В., Ткач О.В., Погорілець О.Г., Карпюк В.П., Байдацька С.Д., Єрзіна І.В.

Головує: Діхтяр Я.Я. (голова НМР)

Протокол веде: Голота К.А. (секретар НМР)

Науково-методична рада з питань охорони культурної спадщини Міністерства культури та інформаційної політики України (далі – НМР) під час чергового засідання 21.07.2021 одногосно підтримала порядок денний (див. Додаток № 1 до протоколу) та заслухала наступні питання:

Слухали:

1. Історико-архітектурний опорний план м. Борщева Тернопільської області (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план м. Борщів Тернопільської області із визначенням меж і режимів використання історичного ареалу та зон охорони пам'яток»)

Замовник Борщівська міська рада

Розробник Архітектурна майстерня ФОП Ю. Вербовецького
(генпроектувальник ГП – АПБ «АРКО» СПД ФО Огоньок В.С.)

Доповідач від розробника Вербовецький Ю.

До відома протокол засідання Консультативної ради відділу охорони культурної спадщини при Управлінні культури Тернопільської ОДА № 1 від 16.03.2020; витяг № 3 з протоколу засідання Архітектурно-містобудівної ради при Управлінні містобудування та архітектури Тернопільської ОДА від 15.09.2020 № 4

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Биков І.Ю., Кальницький М.Б., Діхтяр Я.Я., Харлан О.В. (рецензія від НМР), Титова О.М., Бевз М.В., Пелехатий Я.О., Івакін В.Г.

Ухвалили рішення:

1.1. Доопрацювати представлену науково-проектну документацію згідно з рецензією О. В. Харлана (див. Додаток 2) та іншими наданими зауваженнями:

- скоригувати наведені переліки об'єктів культурної спадщини (окремо подати пам'ятки, окремо щойно виявлені об'єкти), перевірити зазначені види та категорії пам'яток, доповнити текстову частину роботи описом пам'яток історії, монументального мистецтва та археології;
- скоригувати (деталізувати) опис меж історичного ареалу та/або додати в тексті посилання на відповідні графічні матеріали;
- додати на кресленні інформацію щодо загальної площі міста, площі історичного ареалу та їх співвідношення у % (в табличній формі);
- не використовувати термін «давньоруський» (замінити його на більш коректний – Русь або Київська Русь);
- додатково пропонувати до взяття на облік частину цінної історичної забудови пл. Базарної (магазин та житловий будинок), будинки в стилі конструктивізм та з характерними архітектурними рисами (№№ 5, 17, 19, 22 з наведеного переліку);
- археологічні об'єкти – територію замчища та збережені земляні укріплення (залишки валу) – пропонувати до переліку щойно виявлених об'єктів культурної спадщини;
- в проекті регенерації пл. Ринок передбачити збереження осьових вулиць та обох площ Ринок (старої трикутної та нової чотирикутної), що є рідкісним явищем планувальній структурі міста; розглянути питання про взяття на облік даного утворення як пам'ятки містобудування;
- долучити до додатків кваліфікаційні документи ГАП (диплом).

1.2. Після доопрацювання в робочому порядку з залученням авторів наданих зауважень (члени НМР Харлан, Бевз, Титова, Биков) рекомендувати науково-проектну документацію до погодження у встановленому порядку
(«ЗА» – 7; «ПРОТИ» – 0; «Утрималися» – 2)

Слухали:

2. Історико-архітектурний опорний план м. Куп'янська Харківської області (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план та зони охорони пам'яток міста Куп'янська Харківської області»)

Замовник Управління містобудування, архітектури та земельних відносин Куп'янської міської ради Харківської області

Розробник ПП «Реал-Т»

Доповідач від розробника Швиденко О.О.

До відома протокол № 4 тимчасової комісії Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Департаменті містобудування і туризму Харківської ОДА від 18.12.2020р.
(наказу ще немає)

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Желтовський В.В., Биков І.Ю., Діхтяр Я.Я., Харлан О.В., Черняк Н.Ф., Бевз М.В., Титова О.М., Кальницький М.Б., Голота К.А.

Ухвалили рішення:

2.1. Представлену науково-проектну документацію доопрацювати згідно з зауваженнями, наданими членами НМР та фахівцями УОКСМ МКІП:

- додати перелік і фотофіксацію цінної історичної забудови м. Куп'янська, показати її у графічній частині роботи;
- розширити перелік пропонованих до взяття на облік об'єктів культурної спадщини, обов'язково пропонувати включити до списку щойно виявлених об'єктів територію Фортеці XVII-XVIII ст. (для отримання статусу пам'ятки археології);

2.2. Прискорити затвердження територій та зон охорони пам'яток місцевого значення, визначених у представленій роботі, скоригувати режим використання території історичного ареалу (з урахуванням повноважень органів охорони культурної спадщини).

2.3. Рекомендувати місцевому органу охорони культурної спадщини продовжити роботу з декомунізації об'єктів культурної спадщини та розглянути питання про зміну (коригування) виду низки пам'яток за видом «історія», переопрацювавши відповідну облікову документацію за видом «архітектура».

2.4. Рекомендувати органу місцевого самоврядування продовжити роботу з декомунізації, зокрема повернути історичні назви вулицям.

2.5. Після доопрацювання в робочому порядку рекомендувати науково-проектну документацію до погодження у встановленому порядку.

(«ЗА» - 7, «ПРОТИ» - 0, «УТРИМАЛИСЬ» - 2)

Слухали:

3. Історико-архітектурний опорний план м. Красилова Хмельницької області (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план з визначенням історичних ареалів м. Красилова Хмельницької області» та «Зони охорони пам'яток культурної спадщини м. Красилова Хмельницької області»)

Замовник Красилівська міська рада

Розробник НДПІ містобудування

Доповідач від розробника Жаворонкова Т.Л.

До відома витяг з протоколу засідання Консультативної ради з питань ОКС Хмельницької ОДА від 10.09.2020 № 3; є наказ Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА від 02.10.2020 № 75; погодження міської ради (на титулі).

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Титова О.М., Бевз М.В., Биков І.Ю., Харлан О.В., Івакін В.Ю., Діхтяр Я.Я., Голота К.А.,

Ухвалили рішення:

3.1. Представлену науково-проектну документацію відхилити та повернути на доопрацювання з урахуванням наданих зауважень і рекомендацій.

3.2. Рекомендувати розробнику більш ретельно дослідити територію міста Куп'янська, врахувати всі наявні дані археологічних досліджень та додатково ознайомитись з архівними джерелами. При цьому врахувати наступне:

- доповнити графічну частину роботи – додати всі передбачені ДБН схеми та креслення (територіально-планувальний розвиток, ландшафт тощо);
- територію, позначену як зону охорони археологічного культурного шару пропонувати до взяття на облік як пам'ятку археології (городище та поселення); коректно показати її межі на кресленні та розглянути питання про включення її до історичного ареалу;
- переглянути доцільність визначення двох історичних ареалів та їх прив'язку до пам'яток історії (пам'ятних знаків) радянської доби;
- доопрацювати розділ про етапи містобудівного розвитку міста (врахувати польські архівні джерела; зробити більш ґрунтовний опис в тексті, ретельно дослідити залишки містобудівної структури).

3.3. Після доопрацювання представити роботу на повторний розгляд Науково-методичної ради.

3.4. Рекомендувати замовнику забезпечити проведення археологічних розвідок території міста звідки, ймовірно, розпочався розвиток населеного пункту.

3.5. Рекомендувати місцевому органу охорони культурної спадщини прискорити розроблення облікової документації на щойно виявлені об'єкти культурної спадщини «Костел Серце Ісуса», «Садибний будинок», житлові будинки кін. ХІХ - поч. ХХ ст. для занесення їх до Реєстру нерухомих пам'яток України.

(«ЗА» - одногосно)

Слухали:

4. Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області (науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів»)

Замовник Меджибізька селищна рада

Розробник ПОГ «Інститут культурної спадщини» ВРОКСУ

Доповідач від розробника Томілович Л. В.

До відома витяг з протоколу засідання Консультативної ради з питань ОКС Хмельницької ОДА від 02.07.2020 № 2; є наказ Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА від 02.10.2020 № 76н; рецензія Бобровського Т.А. (див. Додаток 3).

* Повідомлень членів НМР про наявність конфлікту інтересів не надходило

Виступили: Желтовський В.В., Харлан О.В., Діхтяр Я.Я., Погорілець О.Г., Бевз М.В., Бобровський Т.А., Голота К.А.

Ухвалили рішення:

4.1. Представлену науково-проектну документацію схвалити, при цьому рекомендувати показати на кресленні втрачені об'єкти (форт, перша лінія фортифікації з брамами, ратуша, забудова Ринкової площі тощо), а на території визначеної зони охорони археологічного культурного шару передбачити археологічний нагляд при виконанні земляних робіт.

4.2. Після коригування відповідно до п. 4.1 рекомендувати науково-проектну документацію до погодження і затвердження у встановленому порядку.

(«ЗА» - 8; «УТРИМАЛИСЬ» - 1)

Голова НМР

Я. Діхтяр

Секретар НМР

К. Голота

ПОРЯДОК ДЕННИЙ
засідання Науково-методичної ради
з питань охорони культурної спадщини
Міністерства культури та інформаційної політики України

«21» липня 2021р. о 14:00 год

м. Київ

- 1. Історико-архітектурний опорний план м. Борщева Тернопільської області** (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план м. Борщів Тернопільської області із визначенням меж і режимів використання історичного ареалу та зон охорони пам'яток»)

Замовник Борщівська міська рада

Розробник Архітектурна майстерня ФОП Ю. Вербовецького
(генпроектувальник ГП – АПБ «АРКО» СПД ФО Огоньок В.С.)

Доповідач від розробника Вербовецький Ю.

До відома протокол засідання Консультативної ради відділу охорони культурної спадщини при Управлінні культури Тернопільської ОДА № 1 від 16.03.2020; витяг № 3 з протоколу засідання Архітектурно-містобудівної ради при Управлінні містобудування та архітектури Тернопільської ОДА від 15.09.2020 № 4 (є супровідний лист ОДА, наказу немає)

- 2. Історико-архітектурний опорний план м. Куп'янська Харківської області** (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план та зони охорони пам'яток міста Куп'янська Харківської області»)

Замовник Управління містобудування, архітектури та земельних відносин Куп'янської міської ради Харківської області

Розробник ПП «Реал-Т»

Доповідач від розробника Швиденко О.О.

До відома протокол № 4 тимчасової комісії Консультативної ради з питань охорони культурної спадщини при Департаменті містобудування і туризму Харківської ОДА від 18.12.2020р. (наказу немає)

- 3. Історико-архітектурний опорний план м. Красилова Хмельницької області** (Науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план з визначенням історичних ареалів м. Красилова Хмельницької області» та «Зони охорони пам'яток культурної спадщини м. Красилова Хмельницької області»)

Замовник Красилівська міська рада

Розробник НДПІ містобудування

Доповідач від розробника Жаворонкова Т.Л.

До відома витяг з протоколу засідання Консультативної ради з питань ОКС Хмельницької ОДА від 10.09.2020 № 3; є наказ Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА від 02.10.2020 № 75н.

4. Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області (науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів»)

Замовник Меджибізька селищна рада

Розробник ПОГ «Інститут культурної спадщини» ВРОКСУ

Доповідач від розробника Томілович Л. В.

До відома витяг з протоколу засідання Консультативної ради з питань ОКС Хмельницької ОДА від 02.07.2020 № 2; є наказ Департаменту інформаційної діяльності, культури, національностей та релігій Хмельницької ОДА від 02.10.2020 № 76н; рецензія Бобровського Т.А.

РЕЦЕНЗІЯ

на науково-проектну документацію «Історико-архітектурний опорний план м. Борщів Тернопільської області з визначенням меж і режимів використання історичного ареалу та зон охорони пам'яток» (Архітектурно-проектне бюро «АРКО»; Архітектурна майстерня ФОП Ю. Вербо́вце́ького)

На рецензію представлено пояснювальну записку та кресленики науково-проектної документації розробленої для м. Борщів. Текстові матеріали (Т.1.Кн.1, Т.1.Кн.2, Т.1.Кн.3, Т.1.Кн.4) в чотирьох книгах з титульними аркушами і додатками. Графічні матеріали з титульним аркушем (Т.2) представлено 8 креслениками. Склад роботи і завдання на проектування представлено у складі документації. Сертифікат вказано.

Виконавці провели значну роботу, проте, слід зосередити увагу на переліку питань:

1. У **Т.1. Текстова частина Кн.1. Завдання на розроблення історико-архітектурного опорного плану**. В цьому і інших представлених томах в переліку членів авторського колективу навпроти Вербо́вце́ького Ю.В. – заявлено «Автор концепції територій та зон охорони пам'яток та історичного ареалу...». Яка концепція маєтсья на увазі? Це окремий документ? Вважаємо, достатньо заявити «керівник-координатор», оскільки, окремого етапу «Концепція» ми не знайшли в даних матеріалах;

2. У «Завданні на розроблення ІАОП міста Борщів» підставою для розроблення вказане рішення від 21.08.2015 р. № 1571, термін виконання роботи до III кварталу 2016 р. надання інформації Тернопільським обласним центром охорони... культурної спадщини листом від 13.08.2018 р.! Чи виконувалась подібна робота в проміжок часу 2016-2018 рр.?

3. У **Т.1. Кн.2 Пояснювальна записка** жодного слова про Генеральний план міста 1992 р. (про нього лише раз згадано в «Завданні на розроблення...»), про офіційну дату заснування населеного пункту за «Списком історичних населених місць України», про попередні розробки (за наявності);

4. **(С.8) Т.1.Кн.2 у Вступі** – не вказано Рішення Борщівської м.р. в рамках якого замовлено дану роботу (повертаючись до питання 2015-2020 рр.). Тут же поруч з організаціями-розробниками вказано часові межі розроблення генерального плану (2016-2020 рр.). Питання - ці ж організації займалися весь цей час виготовленням документації (4 роки)? Чи були інші розробники і робочі документації? Якщо так, чи використовували напрацювання попередників? Чи вдалося опрацювати Генеральний план 1992 р.?

5. **(С.9) Граматичне пояснення:** Як правильно писати «Борщев» чи «Борщів»? У тексті використовується обидва варіанти?!

6. **(С.11)** – останній абзац «Під керівництвом керівника...», до того ж виходить з речення, що всі представлені виконавці – керівники (слід відредагувати текст)!

7. **(С.12-13, 14, 17)** Навіщо дублювати одну і ту ж примітку 4 рази?

8. (С.18) **Історична довідка** – загальна площа міста Борщів 1035,78 га? За матеріалами яких документів? Генплану 1992 р.? Яка офіційна дата заснування Борщева?

9. В Розділі 1 підпункт 1.3 **Основні етапи розвитку планування та історичного формування (С.37)** у п.п. 1.3.1 **Дослов'янський період** – не вказано часових меж історичного періоду. Не розкрито характеристики ландшафту в якому виникли три поселення трипільської культури і місця розташування римського табору. Чи визначено гіпотетичне місце розташування римського табору і виявлені плями поселень на схемі історичного розвитку планувальної структури міста? 1.3.2 – **Княжий період (XII-XIV ст.)** – Чи визначено ринкову площу др. пол. XVII ст., місце замку, місця трьох церков, Старий Борщів, історична вулична мережа на схемі «Історичний та планувальний розвиток»? Останній абзац даного п.п. (С.39) – історична вулична мережа з локацією замку, не дає підстав включення даної території в історичний ареал, але може слугувати підставою визначення зони охорони археологічного культурного шару! 1.3.3 – **Польський період (XIV ст. – 1772 р.) (С.39-40)** - історична вулична мережа з довгим ринком, замком з трьома вежами на старому замчищі відображені на схемі «Історичний та планувальний розвиток»? 1.3.4 – **Австрійський період та Польська республіка (1772-1939 рр.)** – інформація на схемі «Історичний та планувальний розвиток»? 1.3.5 – **Радянський період і 1.3.6 – Період незалежності (1991-донині)** – інформація на схемі «Історичний та планувальний розвиток»? Історичні етапи 1.3.4, 1.3.5 і 1.3.6 позбавлені інформації про архітектуру, містобудівну специфіку міста, інформація про генеральні плани різних часів і їх особливості відсутня. Період незалежності – просто пустота! Граматичні помилки;

10. В **Основних етапах розвитку планування** знову не вказано офіційної дати заснування міста! Етапи слід нумерувати таким же чином як і в кресленику «Схема територіального і розпланувального розвитку». Не зовсім зрозуміло чим обмежуються обрані часові межі? Етапи розвитку не визначено з точки зору містобудівного процесу (не просто історичного, а архітектурно-містобудівного!). Можливо доповнення окремих розділів допоможе довести правильність представлених часових меж етапів розвитку, або спростувати думку авторів. Наприклад, яким чином на планувальну структуру вплинув останній період - Незалежності? Дуже формальний підхід до даного розділу. Було б добре, якби вказувалось про складення схем та планів, а ще про їхні основні характеристики, втілення певних ідей, розвиток інфраструктури, або деградацію, поняття ансамблевості, композиційний задум і т. п. Невже за 1991-2019 рр. нічого не було збудовано, розроблено, відновлено? Доповнити слід даний підрозділ. Важливо робити опис особливостей в різні етапи, а не лише в кількох. Післявоєнні відновлення виконувалося на основі генплану? Якого? Останній етап чим вирізняється від попереднього? Не забувайте – етапи розвитку планування!!! Уважно перегляньте Структуру змісту пояснювальної записки на предмет назв підрозділів і їхніх характеристик (Додаток до ДБН)!!! Підрозділ **аналіз особливостей історичного формування забудови** чомусь розчинився. Окремі речення. Чим обумовлена компактність забудови центральної частини і чому виникла розлога приватна малоповерхова забудова? Яким чином враховувалася наявність лісових масивів, або їх відсутності, та на що це вплинуло?

Важливі питання при визначенні цінності та сучасного стану забудови: категорії пам'яток, види, дати створення, стилістичні особливості, власник, користувач (слід зазначити чіткі назви організацій та статус)!!! Слід доповнити інформацію! Потрібно аналізувати, яким чином нове будівництво вплинуло на вигляд історичної забудови! З забудовою 1950-х рр. слід обережніше поводитися і говорити про неї на основі опису і відповідного аналізу (невже нічого нема?). Більш ретельно слід прописати підрозділ **опис втрачених будинків, споруд, фортифікаційних укріплень** (він у вас є?) слід доповнити (історія – це прекрасно, однак слід робити опис втрачених споруд). Окремі об'єкти згадувалися по історичній довідці, але слід створити підрозділ в п. 1.3 (відповідно до змісту за ДБН);

11. В Розділі II підпункт 2.1 **Аналіз існуючої планувальної структури міста (С.48-50)** Про містобудівне ядро Борщева і вуличну мережу XVIII-XIX ст. взагалі відсутня інформація. Напрямок вулиць, підпорядкування рельєфу і річкової долині? Подальші напрямки розвитку планувальної структури, чи вздовж давніх шляхів, чи по іншим закономірностям? Які місця обиралися для будівництва промислових територій, якого масштабу, за якими принципами? Як виникла залізниця і до якого результату це призвело в планувальній структурі? Принципи влаштування залізниці? Автошляхи мало перерахувати, слід вказати як саме вони виникали, впливали на планування населеного місця. Потрібно відобразити весь процес створення планувальної схеми і говорити про поступовий розвиток (відобразивши на схемі!), а не констатувати на початку розділу що сучасна структура сформувалася в радянський період! Вона лише завершила окремий етап розвитку, а можливо продовжує формуватися? Ці питання повинні бути розкриті в перспективних розвідках генерального плану 1992 р. (Ви вивчали матеріал?). Як вплинув хутір на Нічлаві на планувальну структуру міста? Які процеси були пов'язані з виникненням хутору? Якись подібні хутори ще є?

Чому нічого не сказано про парцелі, принципи забудови в різні періоди? Забули про підрозділ **опис меж територій пам'яток культурної спадщини**? Чи розроблялися проекти? Чи коригували? Які площі? Довжина меж? Слід додати опис та інформацію, або вказати про відсутність розробок! Всі пам'ятки – площі і межі (опис)! Підрозділ **роль територій з нерухомими об'єктами культурної спадщини...** ? потрібні площі окремих територій, загальна площа міста, порівняння відсотків.

Підпункт 2.2 **Архітектурно-художні особливості історичної забудови** – не структурований, обмежений опис будівель громадських, промислових, житлових. Чи є історичні інженерні споруди? Вказувати (С.51) «Автентичної забудови... зберіглося дуже мало» - не достатньо! Ви ж вже багато років досліджували місто, чи виявили за «Завданням» нові цікаві об'єкти достойні уваги і збереження? Не достатньо архітектурно-стилістичних характеристик різних періодів! Колишній повітовий суд (український модерн) хоч і з дисонуючою прибудовою заслуговує на увагу. Що з будівлями 1950-х рр.? Невже нічого не буде пропонуватися на щойно виявлені об'єкти? (С.52-53) Костел... не зрозуміло, які пропонується вносити зміни в Державний реєстр? Назви? В реєстрі просто «Костел». Навіщо міняти назву? (С.53) Опис стилістичних особливостей «Народного дому»? Опис стилістики лікарні? Матеріали будівництва?

Дуже слабо виконано описи пам'яток! Звертаємо увагу! Підрозділ включає опис лише 3-х пам'яток, хоча, в заголовку заявлено «історична забудова», а не лише пам'ятки! Слід суттєво доповнити текст підрозділу! **Громадські будівлі** – які особливості громадських будівель наприкінці ХІХ ст.? Який матеріал будівництва? **Житлові будівлі** – цегла була місцевого виробництва? Чи привозна? Яка кількість споруд виявлена? Які характеристики? Чи відомі автори? Житлові споруди 1940-1950-х рр. – які будівельні матеріали, елементи оздоблення, фарбування, тинькування, деталі? Чи використовувались під час вибору місць розташування якісь особливості візуального сприйняття, акцентування, домінування? Масштаб? Приклади **промислової** архітектури або **інженерної**. Риси традиційної архітектури є? Якого періоду? **Інженерні споруди** чомусь випали з опису? **Об'єкти історії та монументального мистецтва**?

Підпункт **2.3 Характеристика елементів історичного озеленення та благоустрою** не розкрито. Покриття історичних доріг, елементи історичного благоустрою збереглися? Рівень розвитку міської інфраструктури – площі, парки, вулиці, сквери... Чи є бульвари? Які принципи озеленення, малі архітектурні форми і т.п. Благоустрій розповсюджувався лише на територію історичного центра? На ділянках приватних садиб влаштовували фруктові сади, городи, виноградники? Воду використовували з колодязів, річок і струмків? Які зелені насадження? Електростанція, водогін, електропостачання вперше коли відбулося?... З парки, дендропарк (розсадник) і т. п. інформація.

Підпункт **2.4 Архітектурно-просторова композиція...** - знову відсутня інформація про історичні генплани! Змінення планувальної композиції, доповнення, реконструкції!? Історична система, композиційний центр історичного міста, цінні пейзажні утворення вздовж русла річки, видові фронти?

12. В Розділі ІІІ підпункт **3.1 Узагальнена оцінка культурної спадщини (С.56-50)** до постановки на облік пропонується 7 об'єктів за якою видовою ознакою? **Археологічна спадщина** – взагалі ніде не зустрілася!? Підпункт **3.1.1** може розкрити як раз цей вид пам'яток (у тексті згадувалися!): роки відкриття, прізвища дослідників, особливості і характеристики відкритих об'єктів і щойно виявлених. Слід визначити перспективні об'єкти! Підпункт **3.1.2 Об'єкти культурної спадщини за видом «архітектура»** - перелік і характеристика будівель, характеристики виявлених об'єктів, що потребують додаткових досліджень при підготовці облікової документації; Підпункт **3.1.3 Об'єкти культурної спадщини за видом «історія»** - ?; Підпункт **3.1.4 Об'єкти культурної спадщини за видом «монументальне мистецтво»** - ?; Де пункт **3.2 Історико-культурні заповідники, об'єкти природно-заповідного фонду** - ? Вказати про їх відсутність!

13. У пункті **3.3 Загальна характеристика історичного ареалу (С.59-60)** – використовується застарілий термін пам'ятка архітектури та містобудування. Слід виконати опис меж історичного ареалу за планувальними та природними рубежами! Слід скласти перелік об'єктів, що пропонуються до постановки на державний облік. Останній абзац (**С.58**) – повна формальність даного абзацу щодо визначення зони!

14. Структура розділу **4** не чітко сформульована і не в повному об'ємі подано інформацію (в **4.1. Основні принципи системи охоронного зонування території міста** – є дублювання інформації, введено цифри в лапках, роки будівництва,

підзони і нумерацію зон, які ускладнюють розуміння позицій пам'яток в тексті; Автори пропонують свій варіант назв підпунктів: **4.2. Межі та режими використання територій пам'яток** – подано ускладнені назви пам'яток (змінені), доволі умовний опис меж території, не представлено довжину периметру межі, не зовсім коректно прописано режими, пам'ятки історії та монументального мистецтва представлено у інших додатках №4, 5; **4.3. Межі та режими використання охоронних зон пам'яток** - подано ускладнені назви пам'яток (змінені), доволі умовний опис меж території, не представлено довжину периметру межі, не зовсім коректно прописано режими, охоронні зони пам'яток історії та монументального мистецтва не представлено; **4.4. Межі та режими використання зон регулювання забудови** - подано ускладнені назви зон (з підзонами), доволі умовний опис меж території, не представлено довжину периметру межі, не зовсім коректно прописано режими; **4.5. Межі та режими використання зон охоронюваного ландшафту** – окремі території зон охоронюваного ландшафту розташовані за межами населеного пункту; **4.6. Межі та режими використання історичного ареалу м. Борщева** – зазначено, що на території історичного ареалу доцільним є відтворення міського громадського простору колишньої ринкової площі (повернення втраченої високої щільності забудови та інш.)). **Слід детально відредагувати даний розділ!!!;**

15. В Додатках (С. 106) уточнити термінологію і коректно прописати назви об'єктів, їх статус, види (наприклад: «Перелік об'єктів значної (цінної) історичної забудови, що пропонуються на статус щойно виявлених об'єктів культурної спадщини», «Перелік об'єктів іншої (цінної) історичної забудови» та інш.);

16 Для всіх пам'яток та щойно виявлених об'єктів культурної спадщини слід в тексті зробити опис!!!

17. Кресленник «ІАОП міста Борщів Тернопільської області із визначенням меж і режимів використання історичного ареалу та зон охорони пам'яток. Основне креслення» (Аркуш 1/1) Відсутня загальна кількість аркушів в штампі; в умовних позначках відсутні межа міста, втрачені культові споруди (3 храми); плутанина з термінологією в умовних позначеннях («межі опрацювання», «значна історична забудова, що пропонується до занесення на статус щойно виявлених об'єктів культурної спадщини», «промислова забудова» (історична чи сучасна?), «пам'ятка археології» позначена таким же символом як і «щойно виявлені об'єкти культурної спадщини» (археологія)), змішано пам'ятки і щойно виявлені об'єкти культурної спадщини в переліку об'єктів і з одним позначенням, не вказано площі ареалу, загальну площу міста.

18. Кресленник «ІАОП міста Борщів Тернопільської області із визначенням меж і режимів використання історичного ареалу та зон охорони пам'яток. Зони охорони пам'яток архітектури та містобудування» (Аркуш 1/2) відсутня площа ареалу і відношення до загальної площі міста, відсутні визначені зони охорони пам'яток історії, монументального мистецтва і археології; відсутні площі зон охорони пам'яток; певна плутанина в термінах в списку об'єктів культурної спадщини і умовних позначеннях (змішано пам'ятки і щойно виявлені об'єкти і позначено однаковими позначеннями); обрано для назви креслення застаріле формулювання – «пам'ятки архітектури та містобудування»; відсутня загальна кількість аркушів в штампі;

19. Кресленик «Схема - Територіальний і планувальний розвиток міста Борщів» (Аркуш 2) – даний кресленик слід корегувати у відповідності до заявлених етапів розвитку! 1-й етап «Давньоруське поселення», або трипільські поселення і потім 5 заявлених у «Пояснювальній записці» етапів (1340-1772), (1772-1914), (1914-1939), (1939-1991, або -донині). Було б краще, щоб ці етапи простежувались у кресленнику різними кольорами – тоді буде зрозумілим напрямок розвитку планувальної структури. відсутня загальна кількість аркушів в штампі;

20. Кресленик «Схема – Ландшафт міста Борщів» (Аркуш 3) не вірно виконаний кресленик; уточнити які повинні бути умовні позначення, виявити рельєф з вододілами, тальвегами, кромкою пагорбів і висотами; відсутня загальна кількість аркушів в штампі;

21. Кресленик «Схема - Архітектурно-просторова композиція історичного центру міста Борщів» (Аркуш 5) де на кресленнику головні планувально-композиційні вісі, другорядні? Де головні вузли та вузли другорядні? Не позначено видових вісей і точок в жодному кресленнику! НЕ вірно видові вісі позначено на кресленнику «Схема – Ландшафт міста Борщів» (Аркуш 6)! Навіщо два кресленника «Ландшафт» і обидва невірно зроблені?!

Висновки і рекомендації: Виконавцем документації по м. Борщев надано інформацію науково-дослідної роботи, до якої є низка побажань і зауважень, в наслідок чого перед тим як можна буде рекомендувати подальші дії і форми розгляду, пропонується відкоригувати текстову і графічну частини роботи (згідно побажань і зауважень), відпрацювати матеріали по інформації меж міста і прилеглих територій, виконати описи пам'яток і щойно виявлених об'єктів культурної спадщини, коректно виконати опис меж історичного ареалу, зон охорони пам'яток, внести правки і коригування текстової частини. В робочому порядку рекомендовано відкоригувати матеріали і погодити основні питання дій з Науково-методичною радою для визначення подальших рішень. Значна кількість зауважень спонукає до повторного розгляду проекту.

Рецензент:

завідувач кафедри Дизайну та реконструкції
архітектурного середовища Придніпровської
державної академії будівництва та архітектури,
доцент, член бюро ICOMOS, член НСАУ,
член Науково-методичної ради з питань
охорони культурної спадщини МКІП

кандидат архітектури

О. В. Харлан

РЕЦЕНЗІЯ
на науково-проектну документацію
«Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж
Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання
зон охорони пам'яток та історичних ареалів»

Науково-проектну документацію «Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів» розроблено ПОГ «Інститут культурної спадщини» Всеукраїнської Ради з охорони культурної спадщини України у 2019 р. за договором від 13.08.2019 р. № 02-19/П.

Документація представлена шістьма креслениками та томом пояснювальної записки до них. Кресленики представлені:

- історико-архітектурним опорним планом смт Меджибіж Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів - основне креслення (М 1:5000);
- схемою ландшафту території смт Меджибіж (М 1:10000);
- схемою територіального розвитку смт Меджибіж (М 1:5000);
- схемою композиційно-художньої оцінки історичного центру смт Меджибіж (М 1:10000);
- схемою територій пам'яток археології та зони археологічного культурного шару смт Меджибіж (М 1:5000);
- схемою історико-архітектурного опорного плану смт Меджибіж, розробленого у 2004 р. для «Генерального плану розвитку Державного історико-культурного заповідника «Меджибіж» (М 1:5000).

Пояснювальна записка складається з текстової та графічної частин, зокрема:

- основного тексту (206 с.);
- переліку пам'яток та об'єктів культурної спадщини смт Меджибіж (8 с., 41 позиція);
- альбому фотофіксації пам'яток та об'єктів культурної спадщини смт Меджибіж, а також об'єктів, що пропонуються на державний облік (51 с., 99 фото);

- альбому історичної картографії, іконографії смт Меджибіж та окремих аналітичних схем за періодами його містобудівного розвитку (74 с., 132 світлини).

Актуальність розроблення рецензованої науково-проектної документації зумовлена необхідністю коригування запропонованих попередніми проектами історико-архітектурного опорного плану смт Меджибіж (1994 та 2004 рр.) переліків пам'яток та об'єктів культурної спадщини, пам'яткоохоронного зонування тощо з урахуванням змін, що відбулися останнім десятиліттям у підходах та термінології, прийнятних у пам'яткоохоронній сфері України.

Рецензована тут науково-проектна документація є результатом значної за обсягом дослідницької роботи, виконаної авторським колективом під науковим керівництвом к.і.н. Л.В. Томілович. При цьому містобудівні дослідження стосовно смт Меджибіж виконані розробниками науково-проектної документації на належному науково-методичному рівні, у відповідності до чинних нормативних вимог стосовно історико-архітектурних опорних планів. Зокрема, за структурою та змістом рецензована науково-проектна документація відповідає вимогам ДБН Б.2.2-3:2012 «Склад та зміст історико-архітектурного опорного плану населеного пункту» та ДСТУ Б Б.2.2-10:2016 «Склад та зміст науково-проектної документації щодо визначення меж і режимів використання зон охорони пам'яток архітектури та містобудування».

Зрештою, отримана під час досліджень історична інформація, наведена у рецензованій роботі, є цілком достовірною, а висновки стосовно історико-культурної цінності окремих ділянок території міста - коректними та вичерпними, що дозволило авторському колективу всебічно обґрунтувати визначені у проектно-регулятивному розділі науково-проектної документації межі та режими використання зон охорони пам'яток та історичного ареалу у межах смт Меджибіж Хмельницької області. Окремо, варто зазначити, що у рецензованій документації не лише перераховано усі (27) об'єкти культурної спадщини смт Меджибіж, що нині перебувають на державному обліку (як пам'ятки та щойно виявлені об'єкти культурної спадщини різних типів та видів обліку), але й визначити ще 6 об'єктів, що мають історико-культурну цінність і пропонуються для взяття на державний облік.

Також звертає на себе увагу у запропонованій науково-проектній документації ретельно виконана деталізація етапів містобудівного розвитку селища, яка створює надійне підґрунтя для висновків пам'яткоохоронного характеру.

Зауважень до рецензованої науково-проектної документації небагато.

На мою думку, занадто амбітним та необґрунтованим є авторське припущення щодо існування у Меджибожі наприкінці XI ст. князівської канцелярії на підставі знахідки лише однієї печатки (розділ 1.1, с. 11-12). Насправді ця знахідка свідчить лише про те, що у Меджибожі на той час перебував (можливо, навіть проїздом) один з адресатів листування київського митрополита.

Не зовсім коректними мені здаються також посилання на «Літопис Руський» Леоніда Махновця при описі історичних подій XI-XIII ст. (розділ 1.1, с. 11, 14, 79 тощо), оскільки цей твір є досить вільним у перекладі та компіюванні відповідних статей давньоруських літописів. Тож краще звертатися до видань з оригінальними літописними текстами (зокрема, до ПСРЛ), які цілком успішно використовуються розробниками історико- архітектурного опорного плану стосовно пізніших історичних періодів (с. 15 і далі).

Втім, ці зауваження є непринциповими для даного проекту і мають, скоріше, рекомендаційний характер.

Суттєвішими є зауваження до змісту проектно-регулятивного підрозділу 4.2 «Межі територій та зон охорони пам'яток, режими їх використання» у частині визначення меж та режимів зон охорони археологічного культурного шару. Визначення меж зони охорони археологічного культурного шару у центральній частині міста не викликає заперечень, воно є достатньо обґрунтованим. Натомість розташування низки археологічних об'єктів поза центральною частиною - вздовж прибережних крутосхилів річок Бужок та Південний Буг - свідчить про певні тенденції щодо концентрації стародавніх поселень саме біля точки злиття цих річок. Отже у майбутньому не виключеним є відкриття невідомих ще об'єктів археологічної спадщини на відрізках між Меджибізькою фортецею та вже виявленими поселеннями, відображеними у розділі 4.2.3 та на окремому кресленіку. Оскільки зони охорони археологічного культурного шару визначаються на територіях, «в яких містяться археологічні об'єкти культурної спадщини або можлива їх наявність» (с. 164), пропоную розширити передбачену проектом зону у північному та західному напрямках вздовж берегових ліній зазначених річок, охоплюючи верхівки берегового плато, а головне - щойно виявлені об'єкти археологічної спадщини, а також ті, що пропонуються проектом до взяття на державний облік.

Що ж стосується режимів використання територій об'єктів археологічної спадщини та зони охорони археологічного культурного шару, то пропоную дещо уніфікувати їх, передбачивши виконання перед початком будівельних робіт розкопок на територіях пам'яток (об'єктів археологічної спадщини) та розвідок у межах зони охорони археологічного культурного шару, але з обов'язковим археологічним наглядом за будь-якими земляними роботами у межах як об'єктів, так і зон охорони.

У цілому представлена на рецензування науково-проектна документація «Історико-архітектурний опорний план смт Меджибіж Хмельницької області з визначенням меж і режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів» у складі текстових та графічних матеріалів відповідає нормативним та науково-методичним вимогам, виконана на високому науковому рівні належним чином та у повному обсязі, тому, з урахуванням висловлених зауважень, рекомендується мною до схвалення та погодження в установленому порядку.

Рецензент:

старший науковий співробітник
сектору комплексних наукових досліджень пам'яток заповідника
науково-дослідного відділу «Інституту «Свята Софія»
Національного заповідника «Софія Київська»,
дійсний член Українського національного комітету
Міжнародної ради з питань пам'яток і визначних місць (ICOMOS),

Кандидат історичних наук

Т. А. Бобровський